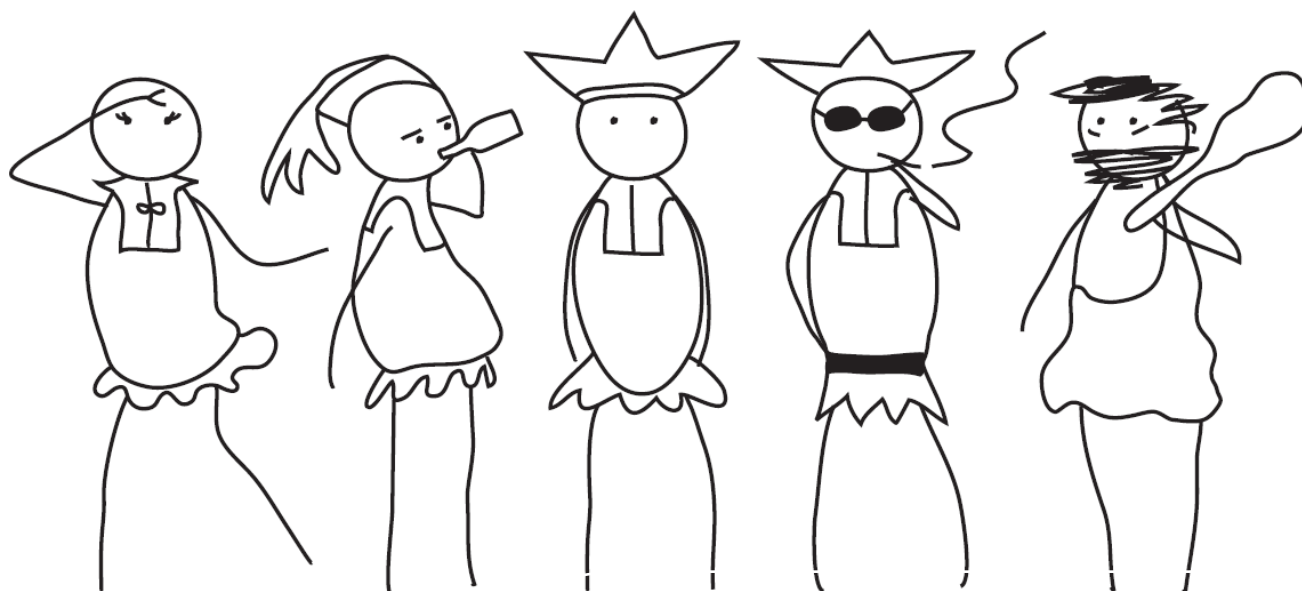

8/2012

Menns liv i en samisk kontekst

Dievdduid eallin sámi oktavuodas
Men's lives in a Sámi context

GONGALAŠ MÁNÁID-, DÁŠSEÁRVO- JA
SEARVADAHTTINDEPARTEMEANTA

norden

Nordisk ministerråd

Senter for kunnskap
og likestilling

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Innhold

Sammendrag	3
Summary.....	3
Formål.....	3
Organisering.....	4
Ressursgruppen	4
Prosjektleders erfaringer	5
Gjennomføring.....	5
Veien videre	5
Svensk konferanse.....	6
Prosjekt om samiske menns helse	6
Samisk ungdomskonferanse.....	6
Større kunnskap.....	7
“Transforming masculinities” og annet prosessarbeid.....	7
Samisk mansforening.....	7
Utstilling.....	8
Arbeidsplasser og produktdesign.....	8
Vedlegg 1: Program for konferansen	10
Vedlegg 2: Sammendrag av innlegg.....	13
Ekte mannfolk før og nå: Mannsroller i endring.....	13
Samiske maskuliniteter. Perspektiver, eksempler og refleksjoner.....	13
Fjellets friske sønner.....	14
Samiske fedres verdioverføring til egne sønner, “–de skal ikke bli til rådighet for vinden”.....	14
Structural racism: how does it impact health and well-being?.....	15
Demokratibyggning og vilkår for samiske menn	15
Å finne sin plass i møtet mellom samisk kultur og skolekultur	16
Förväntningar på unga samiska män – tradition, politik och det privata.....	16
Seksualitet som makt og avmakt.....	17
Sametingets queera ordförande: en väg mot en förändrad norm för den moderna mannen.....	18
Unga renskötande samiska män i Sverige. En utvald grupp i en nästan omöjlig situation	18
Vedlegg 3:Mediedekning av den samiske mannskonferansen	21

Sammendrag

Den nordiske konferansen "Menns liv i en samisk kontekst" har satt samiske menns livsvilkår og likestillingsutfordringer på dagsorden. Konferansen hadde som hovedmål å vise mangfoldet blant samiske menn, og hva de har å vinne på økt likestilling.

Konferansen samlet engasjerte politikere, innledere og deltakere til debatt, og de viktigste tiltakene som kom frem i forbindelse med konferansen er oppsummert i denne rapporten. Det er tiltak som spenner vidt fra nye konferanser til ny forskning. Tiltakene inkluderer også et mannshelseprosjekt og et maskulinitetsprosjekt, produktinnovasjon, en museumsutstilling og dannelsen av en samisk mansforening.

Summary

The Nordic Conference "Men's lives in a Sámi context" has put Sámi men's living conditions and equality challenges on the agenda. The main objective of the conference was to show the diversity among Sámi men, and what they have to gain from greater equality.

The conference brought together committed politicians, speakers and participants for debate, and the most important initiatives that came out of the conference are summarized in this report. The measures suggested cover a wide range of possibilities, from new conferences to new research. Measures also include a male health project and a masculinity project, product innovation, a museum exhibition and the formation of an Association of Sámi men.

Formål

Hvem er den samiske mannen? Hva er viktig for ham, hva gjør han, hva mener han? Konferansen ga kunnskap om en demografisk gruppe som er myteomspunnet, og hvor fakta, bredde og nyanser ofte mangler. Vi satte fokus på samiske menn som likestillingsaktører, som en gruppe som både har mye å vinne på økt likestilling og mye å gi for å bedre egne og andres vilkår. Dette gjelder på flere plan, både ovenfor nasjonalstatene, i de samiske samfunnene, og innad i den enkelte familie. Vi så på menns utfordringer og styrker i ulike livsfaser slik som helse, oppvekst og arbeidsliv.

Konferansen var egnet for alle som arbeider med samiske spørsmål, menn og/eller likestilling og likeverd – i alt fra offentlig sektor til frivillige organisasjoner.

Vi hadde fokus på utvikling, muligheter og samarbeid, og inviterte blant annet til debatt mellom samiske politikere mot slutten av konferansen. Blant våre 11 innledere var det både forskere, politikere og personer som deler av egne erfaringer og betraktninger. Vi hadde underholdning av både tradisjonell og moderne karakter, og utdeling av den nordiske samiske likestillingsprisen.

Konferansen samlet totalt 75 deltakere, og alle de fire nordiske landene i Sápmi var representert. Seks tolker sørget for at hele konferansen ble simultanoversatt mellom fire språk – nordsamisk, norsk, russisk og engelsk. Programmet ble gjennomført over to dager, 1.-2. november, på Framsenteret i Tromsø.

Programmet inspirerte til gode diskusjoner om mansroller, og nådde ut til hele det samisktalende Norden med omfattende pressedekning fra blant annet NRK Sápmi (se vedlegg). Konferansen har

både vist styrker som sjelden trekkes frem om samiske menn, men også satt ord på et stort likestillingspotensiale. Menns engasjement etterlyses i spørsmål om deres egen fremtid, og fremtiden til familien, kvinnene og barna i samfunnet. Konferansen har vært et startskudd for initiativer til økt samarbeid om likestilling i Sápmi.

Organisering

Konferansen var initiert og finansiert av Nordisk Ministerråd og dets norske formannskap i 2012, det norske Sametinget og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

KUN senter for kunnskap og likestilling (KUN) har hatt det organisatoriske og faglige ansvaret.

Prosjektleder har vært Mari Helenedatter Aarbakke, som er rådgiver ved KUN. Hun har knyttet til seg en ressursgruppe bestående av Gáldu – kompetansesenteret for urfolks rettigheter ved fungerende direktør Heidi Salmi (nå seniorrådgiver ved Sametinget), Árran lulesamisk senter ved leder Lars Magne Andreassen, og Reform ressurscenter for menn ved rådgiver Lina Tordsson. Sammen har vi utarbeidet det faglige programmet.

Seniorrådgiver Toril Iversen har vært prosjektets ressurs på Sametinget, og hun har bidratt med uvurderlig hjelp og kunnskap.

Ressursgruppen

Ressursgruppens møter har foregått per telefon og per mail. Den innledende prosessen med å velge fokus og tema var den mest tidkrevende. Vi ønsket først og fremst å belyse ulike aspekter ved det å være mann i en samisk kontekst, og å vise til samiske menns styrker og utfordringer i mange ulike livssfærer. Samtidig ville vi rette søkelys mot problematiske sider ved mansrollen i en samisk kontekst, med et spesielt fokus på utdanning og helse. Hovedmålet med konferansen ble dermed å vise mangfoldet og de åpne spørsmålene rundt samiske menn, og å avkrefte stereotyper.

Det gjøres lite forskning på kjønn innenfor en samisk kontekst, og spesielt lite på menn. Nettverket til ressursgruppen har derfor vært viktig i arbeidet med å hente inn personene med kunnskap om den samiske mansrollen. Derfor har det også vært lettest å finne og kvalitetssikre innledere på norsk side, og disse var det da også flest av på konferansen. Vi hadde likevel tre svenske, to finske og en russisk innleder til å holde seks av totalt 11 innlegg. Det er vi fornøyde med, med tanke på den krevende veien til å finne dem. De 11 innlederne ble en god blanding av politiske ledere, enkeltindivider som har bidratt til utvidelse av menns handlingsrom, eksperter på feltet, og gode fortellere med spennende livserfaringer og personlige refleksjoner om å være samisk mann.

Innleggene fra de andre nordiske landene var svært verdifulle for konferansen. Det ble tydelig hvilke problemstillinger som er transnasjonale, og hvilke som i større grad avgjøres av nasjonal politikk – og til sammen viste innlederne et langt større mangfold av perspektiver og løsningsforslag enn om dette skulle vært en nasjonal konferanse i et av landene. Fra russisk side ble det for eksempel trukket frem at de samiske stemmene i Russland blir sterkere av å ha et fellesskap med de andre samiske befolkningene, og å lære av deres demokratiske arbeid. Samtidig var det mange av tilhørerne til dette foredraget som ble inspirert av den ukuelige optimismen på russisk side, til tross for at deres utfordringer er de klart største. Lars Miguel Utsi fortalte om hvordan det nordiske

entreprenørskapsprosjektet Indigee bidrar til å styrke lokal kultur og internasjonalt samarbeid, samtidig som det utfordrer mansroller. Eksempelene viser behovet for videre nordisk samarbeid i en samisk kontekst. Konferansen fungerte i den forbindelse godt som arena for å bygge nettverk for videre kontakt.

Prosjektleders erfaringer

Konferansen har både vært et krevende og givende prosjekt. Krevende ved at den første samiske mannskonferansen er blitt møtt med en hel del skepsis fra ulike interessegrupper, og givende ved at vi har opplevd stor støtte til prosjektet etter hvert som det har tatt form. Fra å svare på spørsmål om hvorfor en slik konferanse er nødvendig, er vi nå kommet dit hvor flertallet etterspør neste konferanse, eller neste tiltak som oppfordrer samiske menn til å engasjere seg for et likestilt og raust samfunn. Dette viser at diskusjoner om mansrollen i en samisk kontekst er et engasjerende og samlende prosjekt. Konferansen har samlet gode krefter og skapt iver etter nye tiltak for et likestilt Sápmi. I den kommende tiden vil det derfor være avgjørende at samiske og nasjonale myndigheter møter denne energien med handlingsvilje og ressurser.

Gjennomføring

Konferansen ble åpnet av Sametingspresident Egil Olli, som også fulgte hele programmet, og statsråd Inga Marte Thorkildsen gjennom en videohilsen. Deretter sto det sjøsamiske bandet Violet Road for det kulturelle innslaget under åpningen.

Johan Ailo Kalstad var konferansier, og ledet oss gjennom programmet på mesterlig vis, vekselvis på nordsamisk, norsk og engelsk. Han skapte orden, stemning og debatt rundt hvert av innleggene, og styrte ordet i den politiske debatten som avsluttet konferansen.

Om kvelden første dag var det felles middag i opplevelsessenteret Polaria. Vi benyttet anledningen til å vise frem natur og kultur i nordområdene for deltakere fra andre land og deltakere fra sør. Sametinget ved president Egil Olli delte ut den nordiske samiske likestillingsprisen til Sámi Nisson Forum (Samisk Kvinneforum). Forumet gjør en stor innsats for likestilling i hele Sápmi. Prisen blir delt ut hvert femte år. Det ble også bydd på tradisjonell underholdning, med joik av Ánde Somby.

Maren Uthaug tegner samisk satire i egne bøker og på www.sameshit.no. Hun tegnet for- og bakside til programmet vårt. Programmet og nettsidene tilknyttet konferansen formidlet all informasjon på både nordsamisk, norsk og engelsk.

Veien videre

Vi har fått tilbakemeldinger på at vi har tatt opp viktige spørsmål, og at arbeidet ikke må slutte her. Det er et sterkt ønske fra flere hold om at konferansen og det påfølgende engasjementet ikke må være kun et blaff, men starten på et større arbeid for å sikre menns deltakelse i samfunnsformingen – både for dem selv, og for det felles gode. I de kommende avsnittene har vi systematisert de viktigste initiativene som kom frem på konferansen.

Svensk konferanse

Fra svensk side ble det uttrykt ønske om å arrangere en liknende konferanse i Sverige. Som oppfølger til denne konferansen kan en ny konferanse tillate seg å spisses ytterligere rundt noen utvalgte tema.

- Ønsket om en samisk likestillingskonferanse i Sverige er en klar oppfordring til det svenske formannskap i Nordisk Ministerråd for 2013.

Prosjekt om samiske menns helse

KUN senter for kunnskap og likestilling og Àrran lulesamisk senter ønsker å gjøre et prosjekt sammen om menn og menns helse, i et helseforebyggende perspektiv. Prosjektet har som målsetning å endre menns holdninger til kosthold, trening og det å oppsøke lege. Gjennom en serie samlinger vil menn få god informasjon om sykdommer som særlig rammer menn, og om risikoatferd knyttet til deres helse. Et viktig mål er at deltakerne selv skal stille spørsmål ved forventningene og rollene som gir menn dårligere helseforutsetninger. Gjennom opplysning og diskusjon søker prosjektet å myndiggjøre og bevisstgjøre menn til å ta gode helsevalg, og fremme gode holdninger til helse ovenfor andre menn.

Tiltak spesielt rettet mot menn er lite utprøvd nasjonalt, og prosjektet forventes å gi erfaringer med overføringsverdi, også innen en urfolks/samisk kontekst. Dokumentasjon og formidling av resultatene i prosjektet vil derfor stå sentralt.

- Støtte til prosjektet med arbeidstittel "Tøffe typer trenger også leger". Prosjektet søker å bedre menns helse, og samtidig problematisere sammenhengene mellom kjønn, det samiske og folkehelse.

Samisk ungdomskonferanse

I paneldebatten som rundet av konferansen, kom det frem ønsker fra salen om en samisk ungdomskonferanse initiert av ungdommen selv, hvor "de gamle får komme og se på". Ungdommene ønsker selv å vise hvordan de forvalter og kombinerer sin tradisjonelle og moderne tilknytning, og hvordan de ønsker å gjøre dette i fremtiden. Dette kan være et viktig bidrag til å engasjere ungdommer i en diskusjon om mansrollen, og forankre engasjementet hos de unge selv.

- Et godt tiltak kan være å bidra med økonomisk og faglig støtte til en samisk ungdomskonferanse.

Større kunnskap

Flere deltakere mente at det behøves et bedre kunnskapsgrunnlag for å sikre at ny politikk og nye tiltak fungerer slik de er ment. Kjønnsperspektivet i forskning på samiske forhold bør ikke begrenses til en underproblemstilling eller et spørsmål om kvinner. Dagens kjønnsforskningspolitikk sier samtidig at kjønnsperspektivet skal *mainstreames* til å angå alle forskere; matematikere så vel som litteraturvitere og ingeniører. Å være nysgjerrig på koblingene mellom eget fag og kjønn skal være en del av alle forskeres arbeid. Å stimulere denne nysgjerrigheten ytterligere innenfor samisk forskning kan derfor være en vei å gå. Det ble også tatt til orde for et eget samisk kjønnsforskningsprogram, hvor Sametinget spesielt ble bedt om å ta ansvar som en del av de ts likestillingspolitiske arbeid.

- Kunnskapsmiljøer på urfolk og det samiske bør i større grad stimuleres til å integrere et kjønnsperspektiv i kommende forskning. Dette kan for eksempel gjøres ved å utlyse egne mastergradsstipender, doktorgradsstipender eller skape økonomiske insentiver for relevante institutter.
- Sametinget oppfordres til å arbeide for opprettelsen av et eget program for forskning på kjønn i samiske kontekster.

“Transforming masculinities” og annet prosessarbeid

I forlengelse av at flere samiske organisasjoner sier de vil arbeide med mansrollen har ressursgruppen snakket sammen om hva slags kompetanse vi kan tilby organisasjonene. Gjennom workshops og samarbeid med skoler kan vi sammen skape debatt, bevisstgjøre og finne noen svar på hva som utgjør gode rollemodeller. Det finnes et kursopplegg som heter “Transforming masculinities”. Kurset kan inngå i et samarbeid med samiske organisasjoner, hvor maskulinitet og mansroller diskuteres. Målet vil være å videreutvikle det beste og arbeide i mot det hemmende eller destruktive ved de eksisterende rollene.

- Det kan gis støtte til et prosessarbeid hvor samiske organisasjoner diskuterer hva gode samiske mansroller innebærer. Skoler kan også involveres. Prosjektet vil se på hvordan man kan spre positive mansforbilder.

Samisk mansforening

Det ble også fremsatt behov for en egen mansforening som kan diskutere og forme normer, idealer og rollemodeller for samiske menn. En i publikum sa at han ikke hadde fått svar på spørsmålet “Hvilken rollemodell skal jeg være?”. Med en blanding av skjemt og alvor utropte tre deltakere seg til grunnleggere av Sámi Dievddu Forum (Samisk Mannsforum), som sikter på å motta den nordiske samiske likestillingsprisen om fem år. Det var bred enighet om at menn må engasjere seg for likestilling i langt større grad enn de gjør i dag. Samtidig var det et sterkt ønske om at det må gjøres på menns premisser, og at det må være et grunnleggende positivt prosjekt. Man må fokusere på hva slags rollemodeller menn bør og vil være, og ikke grave seg ned i hva som er problematisk med deres rolle per i dag.

- Et tiltak kan være å arbeide med eksisterende organisasjoner for å skape diskusjon om mansrollen. Da vil man raskt kunne se om det er grunnlag for at en egen organisasjon etableres, eller om dette arbeidet gjøres best i eksisterende fora.

Utstilling

Det ble foreslått å lage en museumsutstilling om samiske menn og kvinners tradisjonelle roller og moderne utvikling. Det norske Sametinget ble der og da oppfordret til å støtte tiltaket. Dette kan være et godt virkemiddel for både å skape stolthet knyttet til gode tradisjonelle verdier, og samtidig kunne adressere aktuelle problemstillinger. Det vil potensielt gi stor gevinst mot lave kostnader å skape en engasjerende utstilling om dette temaet.

- Sametinget er oppfordret til å bidra både økonomisk og faglig til en utstilling om kjønnsroller i en samisk kontekst.

Arbeidsplasser og produktdesign

Noen poengterte også at man må knytte demokratibygging og likestilling til forretningsmessig verdiskaping for å få det til å fungere. Det ble blant annet eksemplifisert med nye arbeidsplasser for samiske menn. Nytenkning om samisk produktdesign ble også trukket frem, som et middel til å skape nye markeder, og styrke samisk identitet og stolthet for nye generasjoner. Her gjøres det allerede en del for å støtte opp om samisk innovasjon.

- Et tiltak kan være å bidra til at det tenkes enda større om samisk innovasjon. Dette kan for eksempel skje ved at man for en periode stimulerer til større tverrfaglig samarbeid, og nytenkning om sosialt entreprenørskap.

Vedlegg 1: Program for konferansen

Menns liv i en samisk kontekst, 1.-2. november

1. november

Registrering og åpning

11.30 – 12. 00 Registrering

Kaffe, te og frukt

12.00 Åpning av konferansen

Sametinget og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet står for åpningen

Johan Ailo Kalstad er konferansier

Kulturelt innslag ved Violet Road

Overblikk – mansroller og samisk kultur

12.30 Ekte mannfolk før og nå: Mansroller i endring

Lina Tordsson, Reform - Ressursenter for menn

13.10 Samiske maskuliniteter. Perspektiver, eksempler og refleksjoner

Det er mange måter å være mann og same på. Innlegget reflekterer over noen presentasjoner av samiske menn, og forsøker å sette dem inn i en større sammenheng.

Torjer Andreas Olsen, Universitetet i Tromsø

13.50 – 14.10 Pause med matbit

14.10 Fjellets friske sønner

Mytene, mediefremstillingene, historiene og kulturen.

Ánde Somby, Universitetet i Tromsø

I møte med storsamfunnet

14.50 Samiske fedres verdioverføring til egne sønner, “–de skal ikke bli til rådighet for vinden”

Noen refleksjoner over møtene mellom offentlige tilbud og samiske fedres oppdragelsesstrategier.

Else Målfrid Boine, Universitet i Tromsø

15.30 – 15.40 Benstrekk

15.40 Strukturell diskriminering: Hvordan påvirker den helse og velvære?

Sandra Juutilainen, Universitetet i Oulu

16.20 Demokratibygging og vilkår for samiske menn

Valentina Sovkina, Leder av det samiske parlament i Russland

17.00 – 17.15 Pause med lett servering

17.15 Å finne sin plass i møtet mellom samisk kultur og skolekultur

Dr. Pigga Keskitalo, Den Samiske Høgskole

18.00 Vi spaserer over til opplevelsessenteret Polaria

18.10 Omvisning på Polaria

19.00 Middag på Polaria

Utdeling av Nordisk samisk likestillingspris. Underholdning ved Ánde Somby.

2. november

Normer, tradisjoner og utfordrere

09.00 Förväntningar på unga samiska män – tradition, politik och det privata

Lars Miguel Utsi, Leder av Indigee

09.40 Seksualitet som makt og avmakt

Sigbjørn Skåden, forfatter og tidligere medlem av mannforeningen Dievddut

10.20 – 10.30 Pause med lett servering

10.30 Sametingets queera ordförande: en väg mot en förändrad norm för den moderna mannen

Stefan Mikaelsson, Sametingsordförande i Sverige

11.10 Unga renskötande samiska män i Sverige. En utvald grupp i en nästan omöjlig situation

Niclas Kaiser, Universitetet i Umeå

11.50 – 12.00 Benstrekk

12.00 – 12.50 Paneldebatt

Politiske representanter fra alle Sametingene reflekterer over innholdet i konferansen, og hva som kan gjøres for å følge opp innspillene herfra.

12.50 Oppsummering ved Johan Ailo Kalstad

13.00 Vel hjem!

Vedlegg 2: Sammendrag av innlegg

Innlegg på “Menns liv i en samisk kontekst”

Tre innlegg under temaet “Overblikk – mansroller og samisk kultur”

Til sammen utgjorde de tre første foredragene en god plattform for resten av konferansen. De ga en innføring i maskulinitetsteori og mansroller, utfyllt med kunnskap om samiske mansroller, komplettert med ulike bilder av og myter om samiske menn.

Ekte mannfolk før og nå: Mansroller i endring

Lina Tordsson, Reform – ressurscenter for menn

Innlegget ga eksempler fra forskning, litteratur og populærkultur for å illustrere hvordan kjønn og maskulinitet blir forstått. Det tydeliggjorde blant annet hvorfor manskonferanser er viktige for å forstå et samfunn i endring.

Innlegget presenterer mannlighet og kvinnelighet som sosiale konstruksjoner. Hva som legges i mannlighet er kulturelt betinget, og en “god mann” har ikke de samme egenskapene i for eksempel Tokyo eller i Harlem som i Bergen. Mansidealet er foranderlig over tid, mellom steder, mellom sosiale klasser og mellom menn av ulik alder og seksualitet. Derfor snakker vi om maskuliniteter i flertall. Noen tendenser kan likevel generaliseres.

Det kvinnelige og det mannlige settes ofte opp mot hverandre, og en feminin og en maskulin egenskap er alltid diametrale motsetninger, aldri variasjoner av samme egenskap. Kvinner blir sett på som myke, menn som harde, kvinner som omsorgsfulle, menn som aggressive etc. For kvinner har handlingsrommet imidlertid økt voldsomt det siste halve århundret, hvor kvinner har fått tilgang på det som har vært menns arenaer. Kvinner identifiserer seg med det som har blitt ansett for å være mannlige egenskaper – i tillegg til det som har vært kvinnelige egenskaper. For menn har utviklingen gått mye seinere, også fordi det kvinnelige har lavere status. Å bevege seg inn på det innebærer derfor en større risiko for menn. Menns snevrere handlingsrom påvirker individenes muligheter – i alt fra helse, oppvekst og utdanning til seksuelle og emosjonelle relasjoner.

Samiske maskuliniteter. Perspektiver, eksempler og refleksjoner

Torjer Andreas Olsen, Universitetet i Tromsø

Det er mange måter å være mann og same på. Innlegget reflekterte over noen presentasjoner av samiske menn, og forsøkte å sette dem inn i en større sammenheng.

Olsen fortsatte på Tordssons argument om at det finnes et flertall av maskuliniteter. Samtidig er det ikke et uendelig antall av likeverdige måter å være mann på. I et hvert samfunn vil det finnes et eller et fåtall måter å være mann på som er foretrukne framfor andre. Olsen sa videre at det finnes mange måter å være same på. Samiske menn er mangfoldige, samtidig som det også her er foretrukne måter å være same på. Det er lite snakk om å være samisk mann, og mann generelt, men mye om å være kvinne. Kvinner kan se ut til å ha flere valgmuligheter enn menn, i alle fall i språket.

Det er lite man kan slå fast om samiske maskuliniteter. Læstadianismen har vært sentral i mange samiske samfunn, og i denne trosretningen er mannen både norm og selvsagt leder. Det er likevel kvinners rolle det skrives og snakkes mest om. I tausheten rundt menn ligger det kanskje en form for frihet, men også en rekke begrensninger og forventninger. Olsen avslutter med at dette er et svært interessant spørsmål å undersøke videre. Han mener også det kan være relevant å se samiske maskuliniteter opp mot andre urfolksmaskuliniteter.

Fjellets friske sønner

Ánde Somby, Universitetet i Tromsø

Innlegget ga et overblikk over myter, stereotypier og mediefremstillinger av “den samiske mannen”. Somby redegjorde for sin posisjon som artikulert subjekt i denne sammenheng - han er ikke kjønnsforsker eller statistiker eller redaktør, men han er en del av en kultur, og fanger opp tendenser og strømninger i og om denne kulturen.

Somby tok opp hvordan negative stereotypier om samiske menn tjener majoritetsmenn i de nordiske landene. De samiske mennene blir fremstilt som hedninger med alkohol- og voldsproblemer. I sammenlikning med et slikt bilde kommer majoritetsmannen godt ut. Derfor har det norske samfunnet historisk vært tjent med å opprettholde et bilde av samiske menn som “den edle ville”.

Somby sier samtidig at samiske menn ikke har færre utfordringer enn majoriteten, og spør hvordan man kan skape positiv endring? Han oppfordrer alle menn til å starte med seg selv, og hva slags forbilde de vil være.

Fire innlegg under temaet “I møte med storsamfunnet”

I disse innleggene ble det fokusert på viktige strukturer i storsamfunnet. Vi så nærmere på samiske menns møter med skoler, helseinstitusjoner, familievern og nasjonale myndigheter.

Samiske fedres verdioverføring til egne sønner, “-de skal ikke bli til rådighet for vinden”

Else Målfrid Boine, Universitetet i Tromsø

Boine satt søkelys på utfordringer som oppstår i møter mellom de omgangsformene samiske gutter er fortrolige med, og omgangsformene det offentlige Norge bruker i møte med dem.

Boine forteller om “side ved side” - kommunikasjon som en svært vanlig form for samtale i samiske samfunn. De som samtaler, har også et annet felles fokus på noe de lager eller gjør sammen. Samtalen flytter ved siden av aktiviteten. Samtale som hovedaktivitet er ikke så vanlig, og spesielt hvis det gjelder nærgående tema kan det være ekstra viktig at den personlige fortellingen ikke får fokus alene. En far uttrykte det som at dersom man ville være sikker på ikke å få noe ut av en gutt, så skulle man sette seg rett fremfor ham og spørre hva som plager ham.

Et ideal i samisk familietradisjon er å gi guttene evnen til å være sterke og egenrådige. Som forelder skal man da ikke "oppdra", men være en veileder som går ved siden av barnet og unngår å blande seg for mye.

For det statlige og kommunale apparatet kan denne innsikten være viktig kunnskap for å kunne tilpasse tjenestene de tilbyr unge samiske gutter.

Structural racism: how does it impact health and well-being?

Sandra Juutilainen, University of Oulu (with Arja Rautio, Lydia Heikkilä, Ristenrauna Magga, Ruby Miller)

Structural racism is defined as the macro-level systems, social forces, institutions, ideologies, and processes that interact with one another to generate and reinforce inequities among racial and ethnic groups.

There are many studies to document health inequalities among Indigenous peoples worldwide. How do experiences of oppression in the past have an impact on the present day health and wellbeing of Indigenous peoples? Studies suggest that present day social forces driving racial inequalities in health are conceptualized as being the result of historical legacies of social oppression, with racism as the link between race and health. Furthermore, studies of disparities should more seriously consider the multiple dimensions of racism as fundamental causes of health disparities, particularly structural racism. By investigating forms of structural racism from an Indigenous perspective we can build on the discourse about oppression and its link to the present health inequalities experienced by Indigenous peoples.

This session focused on Sámi boarding school experiences as an example of structural racism. Education received within Finnish boarding schools, Sámi children from a very young age were taught that their own culture and heritage was 'less than' that of the dominant society. How does this impact Indigenous identity, which is the very core of health and wellbeing? And what are the intergenerational impacts of such treatment? The study: Structural racism and its impact on Indigenous health – a comparison of Canada, Finland and Norway seeks to answer these questions. And add to the body of knowledge of how racism at the structural level contributes to health inequalities. Discussed herein was the preliminary data focusing on Sámi men's experiences with boarding schools in Finland.

Demokratibygging og vilkår for samiske menn

Valentina Sovkina, Leder av det samiske parlamentet i Russland

Sovkina presenterte et overblikk over situasjonen for samer på Kola i Russland. Hun innledet med å snakke på Kildin-samisk, et språk som er i ferd med å dø ut.

Sovkina presenterte sjokkerende tall over den samiske befolkningens lave levealder. Spesielt menn opplever ofte motløshet. Sovkina sa at motløsheten leder til en risikoferd som fører til hyppig ulykkerelatert død. Befolkningen har også problemer med alkoholisme.

Samtidig forteller Sovkina om et viktig arbeid for det samiske folkets rettigheter. Hun leder et demokratisk arbeid for anerkjennelse av samisk suverenitet og samiske rettigheter, og gjør store fremskritt. De samarbeider med de norske, svenske og finske Sametingene, og arrangerer konferanser og folkemøter. De har en egen radiostasjon, og initiativer som skal styrke identiteten og stoltheten hos den samiske ungdommen

Samene på russisk side har et utfordrende arbeid som en av flere enn 40 forskjellige urfolksgrupper i Russland, og myndighetene nekter dem rettigheter fordi det blir alt for kostbart å skulle etterkomme samme ønske fra alle gruppene. Innlegget til Sovkina er likevel et av de mest håpefulle på konferansen, og hun viser en stor vilje i arbeidet for samenes rettigheter.

Å finne sin plass i møtet mellom samisk kultur og skolekultur

Dr. Pigga Keskitalo, Samiske Høgskole

Innlegget adresserer det relativt dramatiske frafallet blant unge samiske gutter i skolen. Materialet er hentet fra finske skoler.

Et hovedfunn er at skolen ikke oppleves som særlig relevant for de samiske guttene. Å sitte inne og lære gjennom relativt passive prosesser strider med idealet om å være i naturen og ta aktiv del i den. Guttene er ofte vant til å lære ved å gjøre, prøve og feile. De syns derfor overgangen til skolen er tung, og at eksemplene og oppgavene de blir gitt ikke føles relevante for livene deres. Keskitalo fortalte at barna ikke syns deres selvtilitt får næring på skolen, de er langt mer selvstendige hjemme. De føler seg fremmedgjorte på skolen, fordi deres språk, kunnskaper og erfaringer hjemmefra ikke teller, bare boklærdom.

Å motta undervisning på samisk er en lovfestet rettighet i Finland, som i Norge. Likevel er det ikke gjennomført i praksis. De 75 % av samiske barn som bor utenfor samisk læreområde får ofte kun to timer per uke. Manglende tilgang til undervisning på morsmålet trekker også ned motivasjonen hos elevene, og hva de føler skolen yter for dem. Keskitalo foreskriver språkvitalisering og kultursensitiv undervisning som de to viktigste botemidlene på dagens situasjon med frafall og svake karakterer hos guttene.

Fire innlegg under temaet “Normer, tradisjoner og utfordrere”

På konferansens andre dag ble fokus flyttet nærmere den enkelte samiske mann. Blikket ble rettet mot identitet og privat livssfære, og flere av innledere baserte seg i stor grad på personlige erfaringer og refleksjoner.

Förväntningar på unga samiska män – tradition, politik och det privata

Lars Miguel Utsi, Leder av Indigee – Indigenous Entrepreneurship

Lars Miguel Utsi sitt innlegg var det første innlegget på konferansens andre dag. Han tok i bruk erfaringer fra både profesjonelt og privat liv, og snakket om hvordan unge samiske menn opplever et krysspress mellom tradisjonelle og moderne forventninger og mål på suksess. Han fortalte også hvordan tradisjonelle idealer noen ganger ødelegger for moderne menns suksess.

Utsi lanserer begrepet «samisk nirvana» som det ultimate idealet for en samisk mann. Å være i balanse med naturen, og skjøtne for seg og sine gjennom hardt fysisk arbeid. Å “varme en stol” åtte timer om dagen nyter ikke den samme respekten. Han sier at drømmen om Nirvana på et vis “jager” den moderne samiske mannen. Utsi forteller at Nirvana medfører andre sterke idealer: å like å være alene, å være taus og håndtere problemene sine selv, å ikke være avhengig av andre eller stole på andre.

Utsi deltok selv i ungdomspolitikken, og reagerte på at de unge samiske mennene ikke engasjerte seg, selv i saker som i stor grad angikk dem. Han knytter dette til idealet om ikke å bry seg, søke andre, eller være avhengig. Her ødelegger idealet for mennene, sier han.

Utsi er leder for det nordiske prosjektet Indigee – Indigenous Entrepreneurship. Indigee skal inspirere og støtte samiske gründere i hele Sápmi. Prosjektet har cirka 30 % mannlige deltakere. I dette arbeidet ser Utsi at de som lykkes er de som beveger seg bort fra idealet, ved å dele ideer, tenke nytt, samarbeide, ta imot hjelp og stole på andre. Også i interessekonfliktene om utvinning av mineraler på samisk jord, vil vinnerne være de som greier å forenes til felles kamp. Utsi sier at han forstår utspringet til det tause mannsidealet, men at det må utvikles i takt med tiden slik at samiske menn kan møte nåtidens utfordringer.

Seksualitet som makt og avmakt

Sigbjørn Skåden, forfatter og tidligere medlem av mannforeningen Dievddut

Sigbjørn Skåden holdt et foredrag både i kraft av sin rolle under oppstarten av mannforeningen Dievddut i Kautokeino i 2005, og fordi han som forfatter har adressert seksualitet i en samisk kontekst.

Skåden begynte med å fortelle en historie om en ung mann han trodde kom til å nå langt. Gutten var vokst opp i Kautokeino, og hadde afrikansk far, men var førstespråklig same. Han skilte seg derfor ut, og folk reagerte på det. Han var en kreativ gutt med stort talent, og skrev nyskapende tekster og laget kortfilmer for NRK Sápmi. Skåden avslutter fortellingen med å si at guttens selvmord “er et stort tap for oss som skal stå igjen og fremme samisk kultur og samfunn. Vi som står igjen kan ikke godta at det er for vanskelig å være annerledes i det samiske samfunn.”

Han fortalte deretter om årsaken for opprettelsen av mannforeningen Dievddut (Mannfolk). Overgrepssaken i Kautokeino i 2005 var ifølge Skåden fortellingen om en seksualkultur som fikk utvikle seg, og et samfunn som ikke klarte å takle det, men holdt det skjult.

Medlemmene i Dievddut ønsket å røske opp i mentaliteter. Implikasjonen var at “ekte mannfolk” ikke har sex med mindreårige og ikke utfører voldtekt. Slagordet deres var “På tide å bli et menneske” – for de menn som ikke er blitt det ennå. De laget et opplegg som rettet seg mot skolene, for de ville starte holdningsdannelsen tidlig. Der fortalte de blant annet de sterke historiene til unge jenter i Kautokeino. Mange av medlemmene opplevde vonde konfrontasjoner med sinte innbyggere. Skåden sa at de usunne holdningene også var til stede hos mange eldre kvinner. Han avsluttet med å si at tiden i Kautokeino inspirerte ham til å skrive om seksualitet, blant annet i verket “Ihpil – de fortapte barns frelser”.

Sametingets queera ordförande: en väg mot en förändrad norm för den moderna mannen

Stefan Mikaelsson, Sametingsordförande i Sverige

Stefan Mikaelsson er ordförande i det svenske Sametinget. Han åpnet med å fortelle at queer for ham betyr å stille spørsmål ved rådende normer. Mikaelsson ønsker for eksempel samme mulighet for menn som for kvinner til åpent å reflektere over og utforske egen kjønnsidentitet og egne handlinger.

Mikaelsson fortsatte med å si at utenforskap og smerte hos unge menn alt for ofte gir utslag i sinne og angst, som igjen ofte ender i vold. Han sa at hans prosjekt er å løfte det samiske, og arbeide for et mer likestilt samisk samfunn. Dette kan endre normer for menn, og det behøves en endring av mannsrollen. Mikaelsson sa at samiske menn selv skaper en negativ mannsrolle som de må komme bort fra, og at den stammer fra undertrykkelsen og påvirkningen fra det svenske storsamfunnet. Han fortalte deretter om sin utvikling det siste året, med å eksperimentere med neglelakk og nylonstrømper. Han var glad for sin nye stil, og fikk utelukkende positive tilbakemeldinger fra kolleger. Han sa videre at han alltid har hatt en feminin del og en maskulin del inne i seg, og at begge sidene må komme frem for at han skal ha det bra. Han har fått mye medieoppmerksomhet for dette.

Foredraget uttrykte en stor sorg over det tapte i den samiske kulturen; inngrepene i naturen, at mange ikke kan snakke sitt eget språk. Dette påvirker hvordan kvinner og menn har det, og hvordan folk behandler hverandre i samfunnet. Samtidig fortalte Mikaelsson om håp og utvikling. "Tokiga Stefan" har kanskje vist unge menn at det ikke er så farlig å snakke åpent og vise hvem man er? Han fortalte om en ny trend hvor unge gutter prater om følelser, og det er jentene som ber dem om å slutte.

Han avsluttet med å si at han ikke er normen for samiske menn, "den skaper mannen selv", men at han er normen for hvordan akkurat han skal være. Og at vi må gi menn og kvinner styrken til å være sanne mot dem selv i en foranderlig verden.

Unga renskötande samiska män i Sverige. En utvald grupp i en nästan omöjlig situation

Niclas Kaiser, Universitetet i Umeå

Kaiser talade om att svenska samiska manliga renskötare är en alldeles specifik grupp som ställer många frågor om kön, klass, etnicitet och hälsa på sin spets. Färre än 2000 personer livnär sig som renskötare i Sverige, och av olika skäl står yngre renskötande män i särskild risk för psykisk ohälsa.

Det som rör renskötseln står i stark betydelse i både det samiskt politiska livet och även i medvetandet hos för Sveriges omkring 20 000 samer, detta eftersom renskötseln har en mycket specifik betydelse som symbol. Vidare står den samiska renskötseln som symbol för det samiska i den övriga befolkningen i Sverige. Konsekvensen av denna situation står att finna både i samers föreställningar som samers självmord och i renskötande unga mäns föreställningar om normer, kultur, kön och identitet, och även i relation till psykisk hälsa.

Kaiser talade om hur de olika villkoren för psykisk hälsa för gruppen, och hur olika system påverkar renskötande mäns möjlighet att leva jämställt även som förälder, och hur olika krafter verkar både för och emot en utveckling mot mer flexibel och kulturkänslig psykiatri. Kaiser berörde också hur utvecklande och förändrande diskussioner kommer att bli svåra då de hotar starka symbolvärden som i sin tur har sin grund i 1800-talets svenska politikernas fördomsfulla föreställningar om Samer. Slutligen talade Kaiser om olika projekt som är igång för att stödja gruppen på olika sätt.

Vedlegg 3:Mediedekning av den samiske mannskonferansen

Samisk mannskonferanse

http://www.nrk.no/lyd/samisk_mannskonferanse/99E0084D1FE6D823/

Her skal stereotypier om den samiske mannen «knuses»

http://www.nrk.no/kanal/nrk_sapmi/1.8380825

Hvem er den samiske mannen?

<http://www.nord-salten.no/no/hvem-er-den-samiske-mannen.10131>

Prisbelønnet for lang kamp for samisk likestilling

http://www.nrk.no/kanal/nrk_sapmi/1.8381646

Flest kvinner

<http://www.sagat.no/sak&article=33119>

Listen er ikke uttømmende. Den omtaler heller ikke annonsering på nettsider og i sosiale medier.

KUN

Senter for kunnskap og likestilling
N-8286 Nordfold

Kunnskapsparken
Jakob Weidemannsgate 9
N-7713 Steinkjer

Telefon 75 77 90 50
Faks 75 77 90 70

post@kun.nl.no

Senter for kunnskap
og likestilling

www.kun.nl.no